

EEN STAPELING VAN WERELDEN

DE ARTISTIEKE ZOEKTOCHT VAN ILLUSTRATRICE KAATJE VERMEIRE

Gelaagdheid – je hoeft maar willekeurig door een van de indrukwekkend grote prentenboeken van de nog jonge, maar uitzonderlijk getalenteerde Kaatje Vermeire te bladeren en je ervaart direct wat de kern van haar illustratiekunst vormt: gelaagdheid, letterlijk en figuurlijk, in materie, vorm en inhoud.

Neem bijvoorbeeld *Mare en de dingen* (2010), waarin Vermeire samen met Tine Mortier een poëtische ode brengt aan de vaak zo unieke vriendschapsband tussen grootouders en kleinkinderen. Wie de moeite neemt om de sfeervolle, doordachte basiscomposities van de paginavullende illustraties te verkennen en zogezegd “achter” de robuuste, met veel expressie vormgegeven personages kijkt, ontdekt op ondergronden van verweerd papier en vergeeld karton behalve de fijne krasserige inktlijnen die een grafische techniek verraden, een keur aan fascinerend materiaal: oude foto’s, stempels, bandjes van borduurgaren, stukjes plakband, lapjes stof en gedroogde bloemen.

GEORDENDE CHAOS

Dat materiaal is de bron van Vermeires werk. Op rommelmarkten, in boekenwinkels, in het buitenland of gewoon zomaar in de natuur, verzamelt ze wat ze verzamelen kan, zolang de bijeengesprokkelde spullen maar een ziel hebben, zo vertelt ze in bijna ieder interview. Ze moeten “sporen en verhalen dragen van vorige levens”, vindt Vermeire. Alleen als aan die voorwaarde is voldaan, krijgt haar sprokkelwaar een plekje in haar atelier in Wetteren dat, sinds ze het begin 2010 heeft betreden, “een stapeling van werelden” is geworden.

MIRJAM NOORDUIJN

werd in 1961 geboren in Leiden. Studeerde Engelse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Leiden en kinder- en jeugdliteratuur aan de Universiteit van Tilburg. Schrijft over kinder- en jeugdliteratuur voor *De Groene Amsterdammer*, *NRC Handelsblad* en *Ons Erfdeel*.

Adres: Veldweg 11, NL-4284 VR Rijswijk.

Die geordende chaos in haar atelier gebruikt Vermeire om in een ander universum te geraken. Dan kan ze de wereld naar eigen inzicht herscheppen en, zoals het een goede illustrator betaamt, een extra dimensie toevoegen aan het boek en een eigen verhaal vertellen, los van de tekst.

Vermeire slaagt daar voortreffelijk in, zonder dat alle details en verwijzingen die ze in haar beelden stopt in overvolle of rommelige prenten resulteren. De contrasterende materialen worden door Vermeire met collage-, teken-, verf- en grafische technieken zodanig verwerkt, dat – ondanks de gelaagdheid in textuur en reliëf en betekenis – een wonderlijke en wonderschone harmonie ontstaat in haar composities, met gelukkig voldoende ruimte voor leegte.

In *Mare en de dingen* geeft Vermeire grootmoe en haar kleindochter bijvoorbeeld letterlijk de ruimte om op hun schommels aan de zwaar met rozerode bloesem beladen kersenboom te zwieren en te zwaaien, en in volle vrijheid door de lucht te zweven. De lichaamshouding en verrukte gelaatsuitdrukking van de oude vrouw en het meisje, die met volle teugen van elkaars spel genieten, zijn zo goed getroffen dat de illustratie niets meer nodig heeft dan een ijle achtergrond in luchtblauw licht.

Juist de tegenstelling vol-leeg geeft Vermeires prenten hun samenhang en de verhalen extra betekenis. Het beeld van Mare en grootmoe in het ziekenhuis (ze is, vermoedelijk door een hersenbloeding, gevallen) tegen een witgrijze achtergrond die met stukjes plakpleister aan elkaar hangt, is even krachtig als veelzeggend. Met het ene beeld roept ze vervolgens het andere op. Vol symboliek zijn de subtiel getekende infuuszakjes in lichte grijs tinten, die herinneringen in haar bloedbaan druppelen:

Een illustratie uit: *De V-Vlucht van Otar*, 2011 © De Eenhoorn / Kaatje Vermeire.

herinneringen aan mensen van vroeger, aan de eekhoorn uit de tuin waar ze met Mare speelde en de kersen die ze daar samen aten. En ondertussen, suggereert Vermeire, tikt de tijd onverbiddelijk door.

Niet minder veelzeggend is de openingsprent in *Japie de Stapelaar*, Vermeires recentste in Vlaanderen uitgegeven prentenboek dat vertelt over Japie, die ervan droomt te ontsnappen aan de werkelijkheid, maar wiens verzamelwoede hem aan zijn kleine huis aan de rand van het dorp gekluisterd houdt. Te midden van bijna transparant vormgegeven hoge stapels dozen, kisten, banden en slordige hopen dakpannen, manden en koffers, zit de in een rode trui gestoken Japie op een trapleer voor zijn antracietgrijze huis. Hij staart peinzend de onbekende toekomst in, effectief verbeeld door een Scandinavisch wit-groen sneeuwlandschap dat licht gloeiend en, op een enkele naaldboom na, geheel leeg is.

UNIEK, MATUUR, GEVOELIG

Kaatje Vermeire werd in 1981 geboren in Gent, waar ze ook de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten bezocht. Eerst volgde ze de opleiding grafische en reclamevormgeving, daarna nog twee meestergraden vrije grafiek. In de vrije grafiek kwam Vermeire in aanraking met totale creatieve vrijheid en ontdekte ze de grensverleggende mogelijkheden van grafische druktechnieken, houtsneden en etsen. Nadat ze zich had toegelegd op kleine portretschetsen, waagde ze zich aan monumentale tekeningen en grafische technieken. In een interview in *De Leeswelp* uit 2010 (voorheen een uitgave van de Vlaamse bibliotheekdienst) noemt Vermeire die periode “beangstigend en opwindend” tegelijkertijd. “Voor alles”, aldus Vermeire, “moest een nieuwe oplossing worden gezocht, lijnen, kleuren, compositie...”

Een docent van de Academie maakte Marita Vermeulen vervolgens attent op het werk van Vermeire. De uitgeefster van De Eenhoorn werd onmiddellijk gegrepen door haar beelden in haar afstudeerproject *Ergens*, een boek waarvoor Vermeire zowel de tekst als het beeld maakte. In het landschap van de Vlaamse illustratiekunst (dat met namen als Gerda Dendooven, Carll Cneut en Klaas Verplancke internationaal een begrip is geworden en staat voor een artistieke kwaliteit die direct voortkomt uit het rijke verleden van de Vlaamse beeldende kunst) noemt Vermeulen Kaatje Vermeire een unieke stem. Volgens haar is Vermeires werk van “een schoonheid, maturiteit en gevoeligheid” die ze “bij zo’n jonge mens” nooit eerder heeft mogen zien.

Vermeulen sprak deze woorden toen Vermeire, met Carll Cneut als haar mentor en begeleider, in 2010 vanuit het Vlaams Fonds voor de Letteren als jong talent mocht afreizen naar de International Children’s Book Fair, de grootste jeugdboekenbeurs ter wereld in de Italiaanse stad Bologna. Daar werd *Mare en de dingen* als “de ontdekking van de beurs” gelooft en brak Vermeire in één klap internationaal door. Inmiddels is het met de Grote Prijs van de Picturale 2010 (in Ronse) bekroonde prentenboek in niet minder dan elf talen verschenen.

EXPLOSIE VAN KLEUR

Hoewel *Mare en de dingen* nog maar haar derde prentenboek was, had Vermeire artistiek gezien al een enorme evolutie doorgemaakt. Wie dit boek uit 2010 vergelijkt met *De vrouw en het jongetje* (haar debuut uit 2007 met tekst van Geert De Kockere waarin Vermeire zowel de angst als fascinatie van een kleine stadsjongen voor een reusachtige vrouw verbeeldt) kan dat niet ontgaan.

In *De vrouw en het jongetje* heeft de uitgebalanceerde sepiakleurstelling een voor een kinderboek gewaagd sober – zo niet somber – effect, dat nog wordt versterkt door de natuurlijke kleuren van de achtergronden (karton en oud bruin papier) en de grijs-tinten van de door Vermeire gebruikte delicate materialen (net- en vliesstof). *Mare en*

de dingen is dan weer een onverwachte explosie van kleur. Het sprankelende rozerood op de cover (met Mare te midden van de kersenbloesem) en op de dubbele openingspagina's die de weelderig bloeiende kersenboom vanuit vogelperspectief tonen, danst je tegemoet.

Dat directe en onbevangen kleurgebruik was niet het vertrekpunt van Vermeire. Toen ze net van de academie kwam, had ze heel duidelijk een voorkeur voor het werken met wit-, grijs- en zwarttinten en de natuurlijke kleuren van alles wat ze bij elkaar sprokkelde. Na het – ook internationale – succes van *De vrouw en het jongetje*, dat werd bekroond met een Boekenpluim, was ze echter plots en onverwachts een kinderboek-illustrator. Enige dienstbaarheid aan haar jonge publiek werd vanaf dat moment van haar verwacht.

In haar tweede boek met tekst van Brigitte Minne dat de alleszeggende titel *Mannetje en vrouwtje krijgen een kind* draagt, gaf Vermeire daaraan gehoor, door voor het eerst voorzichtig kleur te introduceren. De zonnige zalmroze met oranjerood afgewisselde achtergrond van de tweede prent waarop “mannetje en vrouwtje” elkaar over hun gewenste droomkind vertellen, staat in scherp contrast met de duistere personages en mysterieuze sfeer in *De vrouw en het jongetje*. Dat boek staat onmiskenbaar het dichtst bij de wereld van de vrije techniek en is daarom misschien wel Vermeires meest zuivere en gedurfde werk tot nu toe.

DE ONDRAAGLIJKE LICHTHEID VAN HET BESTAAN

Dat betekent niet dat de boeken die Vermeire na haar debuut maakte geen duisternis kennen. Uit alle zeven prentenboeken die Vermeire tot nu heeft gemaakt (twee daarvan voor respectievelijk een Spaanse en een Italiaanse uitgever) blijkt haar voorkeur voor thema's die raken aan grote levensvragen en derhalve balanceren op het randje van donkere afgronden. Angst (*De vrouw en het jongetje*), afscheid nemen en sterven (*Mare en de dingen*), eenzaamheid (*De vraag van Olifant* en *Japie de stapelaar*) en ontwrichting (*De V-Vlucht van Otar*, dat op verzoek van Villa Kakelbont tot stand kwam en bij de Spaanse uitgeverij Barbara Fiore als *El Vuolo en V de Otar* verscheen) zijn onlosmakelijk met ons bestaan verbonden, zo lijkt Vermeire je te willen vertellen.

Wel vindt ze het van groot belang om letterlijk en figuurlijk “aan elke donkerte licht te koppelen”. Dat zei ze een tweetal jaar geleden in een interview met de krant *De Stan-daard* getiteld ‘Spelen, dat is de kunst’. Niet voor niets beschouwt ze de ondraaglijke lichtheid van het bestaan als het belangrijkste thema van de kunst, van alle kunst.

Zo verbeeldt Vermeire op prachtig-poëtische wijze het moment dat het verhaal in *De vrouw en het jongetje* kantelt en er een voorzichtige vriendschap tussen haar personages ontstaat. Wanneer de kleine jongen de reuzenvrouw na enige aarzeling besluit te helpen met het rapen van sinaasappelen die uit haar tas zijn gerold, plaatst Vermeire

Een illustratie uit *De vraag van Olifant*, 2011 © De Eenhoorn / Kaatje Vermeire.

het tweetal volop in een lichte tunnel tussen de donkere, zware benen van de anonieme voorbijgangers. Vanaf dat moment worden de prenten steeds lichter: de zwierige kledingdracht van de oude vrouw krijgt meer kleur, haar expressie wordt een stuk vriendelijker en haar postuur beduidend minder fors.

Juist dat subtiel vormgegeven contrast tussen licht en zwaar prikkelt, en het maakt Vermeires illustratiekunst interessant, geheimzinnig en spannend. Kijk maar, daagt ze je uit, weet je wel zeker wat je denkt te zien?

De vraag van olifant (2011), met tekst van Leen van de Berg, weerspiegelt het meest direct van alle prentenboeken van Vermeire de zoektocht die het leven is. Op de kaft zie je de grote grijze kop van Olifant, waarop allerhande dieren zich hebben verzameld rondom een languit liggende mysterieuze figuur die doet denken aan een circusacrobaat. Dat fraaie, bijna surrealistische beeld verleidt je letterlijk om onmiddellijk gehoor te geven aan je ontdekkingsdrang. Maar in dit dierenboek, waarin het draait om de vraag (van Olifant) hoe je weet dat je van iemand houdt, is het lang niet zeker of je zoektocht ook beloond zal worden. Tijdens de jaarvergadering van de dieren, waarbij de werkgrage, van romantische gevoelens verstoken mier als gespreksleider functioneert,

komt het dierengezelschap niet verder dan subjectieve antwoorden en suggesties. Een eenduidige conclusie wordt niet getrokken. Olifant, die de vergadering zwijgend heeft bijgewoond, vertrekt plots en in haast, zonder dat hij er blijk van geeft het raadsel der liefde (onder andere verzinnebeeld door de wellustige figuur van Sneeuwwitje en de bloedrode appel uit het gelijknamige sprookje en het Bijbelse scheppingsverhaal) te hebben onthuld.

Vermeire is verhalend erg sterk in dit boek. De donkere beginprenten die met robuuste dierfiguren in sepia-tinten op een ondergrond van karton Vermeires debuut in herinnering roepen, visualiseren krachtig – zij het met gevoel voor absurditeit en humor – hoe moeilijk de vraag van Olifant wel niet is. Wanneer de dieren over hun persoonlijke liefdesleven vertellen, veranderen de illustraties veelbetekenend in steeds lichtere portretten, waarbij rozerood als de kleur van de liefde overheerst, om daarna terug te keren naar het ondoordringbare duister. Mooi en krachtig is de afbeelding van de ijverige mier, die niets van de vraag van Olifant, laat staan van de mogelijke antwoorden, heeft begrepen. Hij blijft moederziel alleen achter in de donkerte van de nacht, met in zijn hand een verwelkte roze bloem als symbool van onvervuld verlangen. Het is precies dezelfde roos die Olifant op de openingsprent smachtend vasthield. Zo blijft de vraag wat liefde is onbeantwoord.

LEVENDE MODELLEN ALS INSPIRATIEBRON

De unieke dierenportretten in *De vraag van Olifant* getuigen van een gedegen dierstudie en scherp observatievermogen. Zoals alle krachtig gevormde personages en stevige, soms letterlijk en figuurlijk bovenmatige figuren in de zeven prentenboeken van Vermeire, tonen ze ontegenzeggelijk de eigenzinnige hand van de kunstenaar.

Het mag dan zo zijn dat Vermeire sinds haar debuut de mogelijkheden van kleur en haar verhalende kracht heeft ontdekt, het accent op de logische invulling van het beeld is onveranderd sterk gebleven.

Als er iets blijkt uit het nog jonge oeuvre van Vermeire, is het wel het grote belang dat ze hecht aan de op de realiteit gebaseerde vorm van haar hoofdpersonages en figuren. Die moeten op de juiste wijze in beeld worden gebracht, zo onthulde ze in een korte reportage van Cobra.be, de cultuurwebsite van de Vlaamse openbare omroep. Hun (lichaams)houding, (gezichts)uitdrukking en stilering zijn het vertrekpunt van haar prentenboeken. Daar gaat al haar aandacht in eerste instantie naar uit, voor ze het totaalbeeld vormgeeft en de diverse details en sfeer toevoegt. Alle grote emoties die in het verhaal aan de orde komen, moeten op de een of andere manier opgesloten liggen in de personages. Hun expressie moet overeenstemmen met wat het verhaal vertelt.

Dat ze daarin bovengemiddeld goed slaagt, komt ongetwijfeld omdat Vermeire met levende modellen werkt. De oude vrouw in *De vrouw en het jongetje* is bijvoor-

beeld gebaseerd op een zekere Rozeke, een oudere dame die Vermeire kende en ook al als inspiratiebron gebruikte voor het sluitstuk van haar opleiding vrije grafiek. In *De Standaard* vertelt ze hoe ze de vrouw net zolang heeft opgezocht totdat die figuur helemaal in haar handen zat. Ook de forse, grijs besnorde, kale man uit *Japie de stapelaar* is vanuit de werkelijkheid geplukt en door Vermeire krachtig opnieuw tot leven gewekt. Groot zijn de eenzaamheid en weemoed die schuilen in zijn moedeloze houding en neergeslagen gezichtsuitdrukking wanneer hij in de avondschemer tussen de stapels boeken en kranten aan zijn tafel zit die onder allerhande spullen is bedolven. Zoals ook het onbestemde verlangen dat hij uitstraalt wanneer hij door het ronde raam de nacht in tuurt. En wie goed kijkt naar Japies hond, ziet het onuitgesproken verdriet weerspiegeld in de trouwe hondenogen.

Veel van haar modellen trof Vermeire in de slagerij waar ze een deeltijdse baan had als verkoopster, onder het motto van Marsman dat de waarachtige kunstenaar juist in het zeer alledaagse het onalledaagse ontdekt. De mensen die bij de slager komen, zijn zeer divers. En net als in haar atelier werkte Vermeire daar met haar handen. Behalve dat het werk bij de slagerij haar rust in het hoofd bracht, kocht ze er vooral haar artistieke vrijheid mee, zo licht Vermeire in ieder interview haar atypische, maar even moedige als veelzeggende baankeuze toe. Die vrijheid is, zoals dat voor iedere kunstenaar geldt, een voorwaarde om haar artistieke zoektocht ten volle te kunnen voortzetten en nieuwe werelden te kunnen openen en vastleggen in beeldtaal. Op welke wijze dan ook.

Alle Nederlandstalige prentenboeken van Kaatje Vermeire worden uitgegeven bij De Eenhoorn, www.eenhoorn.be. Behalve prentenboeken verzorgt Vermeire ook drukwerk. Zo maakte ze onder andere het beeld bij het thema van de Vlaamse Jeugdboekenweek 2013, *Een zee van tijd*.

Voor meer informatie over haar werk: www.kaatjevermeire.be.

Van 20 mei tot 7 november 2015 is in het Literair Museum Hasselt de tentoonstelling *De illustraties van Kaatje Vermeire* te zien. Op woensdag 20 mei, tijdens de officiële opening, geeft Vermeire een rondleiding door de expositie, en zal ze haar werkwijze demonstreren. Alle info: www.literairmuseum.be.